

SYDVESTSJÆLLANDSK DIALEKT OMKRING 1880

Af

L. P. Poulsen.

Den Dialekt (min Barndoms), som beskrives i det følgende, er nu for en stor Del udvisket. Næstveds Nærhed og det hurtigt voksende Samkvem med en større og større Omverden er ved at gøre det af med den.

Den gengives saaledes, som den var i Halvfjerdserne og Firserne hos alle paa Egnen, og som den endnu kan findes hos enkelte gamle jævne Folk; dens Omraade er Egnen Sydvest for Næstved, nærmere bestemt *Fodby*, *Karebæk*, *Vallensved* og *Marvede-Hyllinge* Sogne. I sydøstlig Retning, mod *Lou* og *Lundby*, „paa den anden Side Næstved“, som vi kaldte det, er Sproget anderledes.

STØD

Stødet forekommer i en Mængde Tilfælde, hvor det ikke er til Stede i Rigsmaalet. Kun i de færreste Tilfælde kan jeg give nogen Regel for Anvendelsen, iøvrigt maa jeg nøjes med at anføre de vigtigste eller mest omfattende Afvigelser fra Rm.

I. I Rm. forekommer ikke Stød i de Ord, der skrives med udtalt kort Vokal og dobbelt ustemt Konso-

nant: *bb, ff, gg, kk, pp, ss, tt*, (derimod Stød i Ægget, Væggen, hvor Vokalen er lang). Men Dialekten har oftest Stød i saadanne Ord, naar de ender paa *r* eller har Bestemthedsendelsen *n* el. *t* og (for Navneordenes Vedkommende) ikke i Grundformen er Tostavellesord endende paa ubetonet *e*: læ'kker smæ'kker, læ'gger, li'gger, Sto'kken, Sæ'kken, si'kker, Ta'ppen, To'ppen, Kæ'ppen, ho'pper, O'ffer, Gira'ffen, Gla'sset, Læ'sset (men altsaa læsset uden Stød), Pa'sset, Profe'ssor, Ka'tten, Na'tten, Næ'tter, Ha'tten, Slo'ttet, Ta'kken, (T a k k e r uden Stød), So'kken, (S o k k e r uden Stød). Uden Stød (p. Gr. a. ubet. e i Grundf.) er f. Eks. Smykker, Brygger, Hytten, Lykken, Stykker (men „i Stykker“ i Bet. itu har Stød).

II. Navneord paa *sk* og *st*. (uden ubet. e) faar Stød i bestemt Form: Ku'sken, Va'sken, To'rsken, Fi'sken, Pi'sken, He'sten, Hø'sten, Ly'sten, Ko'sten (til at feje med), Ko'sten (Mad), Ma'sten, Ve'sten (Klædningsstykke), Ve'sten (det fjerne V.) (men V e s t e n for Byen uden Stød), Ø'sten (i Ø'sten) (men Ø s t e n for Byen uden Stød) osv. En Flaske—Flasken, en Kiste—Kisten osv. uden Stød (efter Reglen som ovf. nævnt).

III. Ogsaa Enstavelsesord paa *rk* har Stød i best. Form: Ma'rken, Vær'ket, Ba'rken, Sto'rken (men altsaa Lærken uden Stød efter Reglen under I). Ligeledes Fremmedord som Talle'rken.

IV. Rm. kender ikke Stød i Tostavellesord med ubet. e, det er ogsaa sjældent i Dialekten, men findes dog altid i Tillægsord efter Biordet „for“ („altfor“): Han er for lil'le, de er for gam'le, det er du for ring'e til, der er for mang'e, — og kan forekomme i enkelte andre Tilfælde, som „ikke, sikke,

stille“, der har Stød i Sætninger som: Du har vel set ham før — ikke? Sikke Kunster, han kan finde paa! Sid dog stille, Dreng!

Paa samme Maade faar Ordet „meget“ Stød i Forb. med foransat for (altfor): Det er altfor meget (mæj'et). „Noget“ har ikke i Almindelighed Stød, men faar det i Forbindelsen: Hvad er det for noget (now'et)? Sikke noget (now'et)! Ordet „Kind“ har Stød i Flertal: Kin'der.

V. Stødet viser Betydningsforskel ved de to Ord „brænder“ og „regner“: „brænder“ er uden Stød, naar det er transitivt: Kaffen brænder (mig); kom ikke for nær til Ovnén, den brænder (dig); men intransitivt: Huset bræn'der, Tørven bræn'der godt. „Regner“ er uden Stød, naar Talen er om Vejret el. om Talbehandling: Det regner, han regner godt, hun regner med Brøk; men i overført Betydning (agter, anser) har det Stød: Hun reg'ner ham ikke for stort, han reg'ner det ikke for noget, jeg reg'ner det kun for, hvad det er.

VI. Ved Personnavne er Stødet lunefuldt. Uden Fornavn er sen-Navnene i Reglen som i Rm., men med foranstillet Fornavn kommer der ofte Stød i Efternavnet: Nielsen uden Stød, Kristen Ni'elsen med Stød, Poulsen uden Stød, Lars Pou'lsen med Stød. Andre Eks. viser ændrede Forhold: Hans Larsen uden Stød, La'rs Larsen (La'rsen) med Stød, Jens Pæsen uden Stød, Pe'r Pæsen (Pæ'sen) med Stød, her kommer altsaa Stød, naar Fornavnet er det samme som Efternavnet. „Jensen“ er uden Stød baade med og uden Fornavn, men naar „sen“ (i gamle Folks Tale) falder bort, faar Navnet Stød:

Per Jæ'n, Hans Jæ'n (langt æ)*). Naar „Jens“ bruges uden Efternavn, udt. det med langt æ uden Stød. Foranstillet Fornavn kan ogsaa bevirke Stødets Bortfald: O'lsen (med Stød), Lars Olsen (uden Stød).

Ra'smussen, Ja'kobsen, Mi'kkelsen, Jo'kumsen har Stød i første Stavelse.

BØJNING

Navneord og Tillægsord bøjes med faa Undtagelser som i Rm. „En Tand“ hedder „en Tænd“, tilbageført fra Flertalsformen, „Spænd“ har Flertal „Spænder“, „tung“ bøjes tung—tyngere—tyngest. Dobbelt Ejeform for „By“ og „Aar“ bruges i daglig Tale: Bysens Folk, paa denne Aarsens Tid.

Udsagnsordene derimod viser store Afvigelser. Mange Ord, der nu har svag Bøjning i Rm., har beholdt den stærke Bøjning: graver—grov—gravet, tærsker—tarsk—torsket (stumt r), smækker—smak—smukket, brækker—brak—brukket, knækker—knæk—knukket, bringer—brang—brunget, flækker—flakte**)—flækket (el. flakt), falder—faldt—fuldet, „springe“ hedder i Datid „sprank“—

I svag Bøjning foretrækkes *-te* for *-ede*, der kun bruges, hvor *-te* vanskelig kan udtales, f. Eks. ventede, hentede, elskede, vaskede, listede, regnede, mærkede, bankede, borede, skurede, styrede. Derimod *-te*: lover—lovte—lovt, behøver—behøvte—behøvt, staver—stavte—stavn, lever—levte—levt, boer—bote—bot, troer—trote—trol, snoer—snote—snot, snuser—snuste—snust, regerer—regerte—regert, spe-

*) I gamle Tale findes en lignende sammentrukket Form for „Hansen“, f. Eks. Hans Hå'n.

**) Uindvirkende „flak“. Han hug til Knuden, saa den flak.

kulere—spekulerte—spekulert. Hvor Rm. har begge Former, f. Eks. smile, grine, hilse, nævne, hejse, brøle, har Dialekten kun *-te*-Formen.

VOKALER

Skriftsprogets lange *aa* udtales i Reglen som Tvelyden *uə*^{*)}: *lu'ə* (laa), *stu'ə* (staa), *gu'ər* (gaar), *Nu'əl* (Naal), *Lu'ən* (Laan), *Hu'ər* (Haar), *stu'ər* (staar), *Gu'əs* (Gaas), *Tu'ər* (Taar), *Ku'əl* (Kaal), *su'ə* (saa), *smu'ə* (smaa), *fu'ə* (faa, baade Udsagnsord og Stedord), *nu'ər* (som Udsagnsord, „naar“ som Spørgebiord udtales med *â* — se nedenfor under *a*), *Bu'əq*^{**)} (Baad), *Ru'əq* (Raad). I „skaar“ udtales *aa* som *â* (se nedenfor). *Saal* (paa en Støvle) udtales som Rm.s „Sold“ — altsaa med kort *aa* og Stød. Foran *b*: raabe, haabe maabe, Kaabe, samt i Haan, Staal, Maar, Aare, Skraal, taale, Naade udtales *aa* som i Rm.

Langt a udtales ofte med en Lyd, der ligger mellem *a* og *aa*; den passerer, naar man fra dyb *a*-Mundstilling lidt efter lidt runder Munden til *aa*, og ligger da betydeligt nærmere ved *aa* end ved *a*. I det følgende skrives denne Lyd *â*. Eks.: snårt (snart), bâre (bare), svâre (svare), tâle (tale), mâle (male), fâli (farlig), Bâ'rn (Barn), Skâ'rn (Skarn), gâler (galer), Vâne (Vane), Hâne (Hane), hâ' (have), kâ' (kan), tâ' (tage), â' (af), frâ' (fra); de 5 sidste har kun langt *â* i betonet Form: den maa du hâ', hvor er du frâ' osv., derimod har de samme Vokal som

*) Denne er forskellig fra det lange *û* ved sit Efterslag af *ə*, det lange *û* har snarere et svagt Efterslag af *w*: *Lu'ən* (Laan), *luw'n* (lun).

**) *q* er Tegnet for det „bløde“ *d*, f. Eks. i „Mad“ (*Maq*).

i Rm. naar de staar i svag Stilling: har du set ham, den er fra London osv. Gamle Folk udtaler Ordet „Vand“ som Vâ'n. I „slaa“ udt. *aa* som *â*; man har altsaa i levende Dansk dette Ord baade i dets to Yderformer og i Mellemløbet: Gadesproget *slâ*, Dialekten *slâ* og Rm. *slaa*'.

Langt e udt. i Reglen som Tvetyden *i'ə**): Sni'ə (Sne), li'ə (le), Sti'an (Sten), hi'al (hel), mi'əne (mene), Bi'an (Ben), fi'əd (fed), Gi'əd (Ged), vi'əd (ved, af „at vide“). Foran *v* og efter *r* har *e* Rm.s Udt.: leve, skrev, blev, greb (grev), Greb (Grev), Greve, hev (af „at hive“), bred, rede, Rede.

Kort e udt. undtagelsesvis som *i* i „hedder“ og „hende“, „ned“ udt. „ny'ər“.

Langt ø udt. i Reglen som Tvetyden *y'ə* el. *y'ø***): dy'ə (dø), Sy'ə (Sø), Ty'əs (Tøs), Sy'al (Søl), Py'al (Pøl), ty'ə (tø), My'ə (Mø), My'an (Møn), sky'əq (skød), fy'əle (føle), By'ər (Bør, Hjulbør), hy'əre (høre). Foran *v* og efter *r* har *ø* Rm.s Udt.: Løve, Støv, løbe (løve), døbe (døve), Frø, krøb, prøve, ligeledes oftest foran *q*: støde, Møde, Fløde; Tillægsordet blød—bløde har Rm.s Udtale, men Udsagnsordet bløde—blødte—blødt udtales med *yə*.

*) Dette *i* i Tvetyden *iə* er ikke det alm. lange *i*, idet det mangler dettes svage Efterslag af *-j*, det udtales altsaa uden at Tungen hæves, ikke som *i* i „ni“, men som *i* i „vid“. „Sti'an“ (Sten) i Dialekten er altsaa forskelligt fra Rm.s „Stien“ skønt der i begge Tilfælde er langt *i* og Stød.

**) Dette *y* i Tvetyden *yə* (*yø*) er ikke det alm. lange *y*, idet det mangler dettes svage Efterslag af *-j*, det udtales altsaa uden at Tungen hæves, ikke som *y* i „ny“, men som *y* i „nyde“. „Sy'an“ (Søen) i Dialekten er altsaa forskelligt fra Rm.s „Syn“, skønt der i begge Tilfælde er langt *y* og Stød.

o har baade som lang og kort Lyd i Reglen Rm.s Udtale, altsaa snart *o* og snart aabent *aa*. Foran *r* faar det ofte en svag *w*-Lyd: sto^wr (stor), gro^wr (gror), glo^wr (glor), Mo^wr ([uden Stød] Mor). derimod f. Eks. Kor, Hor, for (at fare), Nord uden *w*-Lyd, „ond“ og „Bonde“ udt. med *ū*, „kold“ hedder ku'əl, „Morgen“ udt. Måren. „Vogn“ udt. med *o* (ikke som i Rm. med aabent *aa*), altsaa Vo^wn.

Kort u, y og i udt. i Reglen — ligesom i Rm. — med henholdsvis *o*, *ø* og *e*, kun at Undtagelserne her er færre. Det hedder saaledes: Dosk (Dusk) Bosk (Busk), loske (luske), klokke (klukke), roste (ruste), bøgge (bygge), Kølling (Kylling), trelle (trille). Foran *m* og *mm* udtales *u* som aabent *aa*: lummer, Nummer, Tummel, Rum, Skum, dum, Sum, stum, ligeledes i Ordet „Nul“. Mærkeligt nok udtales *sund*, Sund, Lund, rund, Stund med *u* og Kyst med *y*, skønt Rm. i disse Ord foretrækker den aabne Lyd.

Kort eller langt u foran *q* udt. *y*: Pyq̄ (Pude), tyq̄ (tude), Styq̄ (Stud), yq̄ (ud), Klyq̄ (Klud), Snyq̄ (Snude), Hyq̄ (Hud). Derimod „Gud“ og „Bud“ med *u*, og ligeledes *u* efter *r* og foran *dd*: Brud, Skrud, Rude, Kludder, Sludder, Mudder, Pudder(-sukker).

Langt æ udtales hyppigst med en *æ*-Lyd, der er noget mere aaben end Rigsmaalets, nærmest som dettes korte *æ* i „brænde“ eller „Præst“. Vi skriver denne Lyd ä: läse (læse), bläse (blæse), Äre (Ære), Räven (Ræven), väre (være), gräde (græde). Foran *l*, *v* og *b* (naar der ikke er foranstaaende *r*) udt. *æ* som i Rm.: Hæl, stjæle, Kæbe, Læbe, Mæle, svæve, klæbe, hæve; dog Näve (Næve) og Väwer, med kort ä og uden Stød, (Væver). I „kæle“ og „kælen“ udt. *æ* som *iä*.

Langt y udt. som *yw* i Bynavnet Kyse (tidligere skrevet „Kiuse“), den eneste Levning i Dialekten af *iu* blevet til *yw*.

TVELYDENE

Foruden de allerede behandlede dalende Tvelyde: *uə*, *iə* og *yə* findes i Dialekten ogsaa en Række stigende *j*- og *w*-Tvelyde, nemlig:

1. *æj*, svarende til Rm.s *aj*, men udt. med en *æ*-Lyd, der ligger mellem Rm.s *ä* i „brænde“ og *æ* i „læse“, nærmest det sidste: *jæj* (jeg), *næj'* (nej), *læje* (leje, lege), *stæje* (stege), *mæj* (mig), *dæj* (dig) osv.

2. *øj*, svarende til Rm.s *oj* (med aabent *aa*) men udtalt med en *ø*-Lyd, der ligger mellem Rm.s *ö* i „Dør“ og *ø* i „Føl“, nærmest det sidste: *Støj*, *Løj* (*Løg*), *høj*, *Røj* (*Røg*), *Møj* (*Møg*).

Med disse to Tvelyde udtales Skriftsprogforbindelserne *eg* og *øg* altid, saaledes at man f. Eks. siger *Bøj* (*Bøg*), *øje* (at *øge*), *Nøj* (*Neg*), *Æj* (*Eg*): undtages maa dog de tre sjælden brugte Ord: *steg*, *veg*, *svæg*, der har Rm.s Udtale.

3. *aw*, svarende til Skriftsprogets Forbindelser *av*, *af*, *ab*, *ag*: *lawe* (*lave*), *Mawe* (*Mave*), *tawe* (*tabe*), *Skaw*, uden *Stød*, (*Skab*), *Daw'* (*Dag*), *saw't* (*sagt*), *Law'* (*Lag*).

4. *ow*, udtalt med aabent *aa*, der dog knapt er saa aabent som i Rm.s tilsvarende Tvelyd i „Skov“ og „Ovn“; den svarer til Skriftsprogets Forbindelser *ov*, *of*, *aab*, *og*, *aag*, *ob*: *Owe* (*Ove*, Navnet), *lowe* (*love*), *Lowt* (*Loft*), *Howt* (*Hofte*), *rowe* (*raabe*), *owen* (*aaben*), *Snow'* (*Snog*), *Tow* (*Tog*), *tow'* (*tog*), *Low*, uden *Stød*, (*Laag*), *How'* (*Hob*).

De to sidst anførte Tvelyde er hyppigere i Dialek-

ten end de tilsvarende Tvelydsforbindelser i Rm.; ved Ordet „Skovl“ ser man dog et modsat Forhold, idet det udtales uden Tvelyd som „Skolle“ (med lukket *o* og med Stød).

KONSONANTER

I Brugen af Konsonanter viser Dialekten kun ringe Afvigelse fra Rm.; *r* er hyppigere stumt, f. Eks. væt (været), Katøfler (Kartofler), Gadiner, Baber, fåli (farlig), vaa, kort, uden Stød (var), føst (først), Tøst (Tørst), fäsk (fersk), väst (værst). Det aabne stemte *d* (*q*) bruges som i Rm., derimod forekommer det aabne, stemte *g* ikke, det erstattes med *w* eller udelades: maw'er (mager), jaw'er (jager), Sa ([kort, uden Stød] Sag), Krae (Krage), Baer (Bager), Kae (Kage), smae (smage) osv.

ORDENES KØN

Det er kun meget gamle Folk, der bruger *han* og *hun* om Ting, og endda hos dem træffer man det sjældent: Stokken, h a n staar i Krogen, Klokken, h u n er 6, Solen, h u n er ved at gaa ned. Hunden og Ræven er altid Hankøn, det hedder h a n om Hanen og h u n om Hoppen, ellers siger man den eller det baade om Handyret og Hundyret.

FREMMEDORD

En hel Del Fremmedord har holdt sig i Dialekten, efter at de er gaaet ud af Rm. eller blevet sjældnere, ikke blot saaledes at de kan forekomme, men de bruges jævnlig og foretrækkes i Reglen for et tilsvarende dansk Ord. Her nævnes nogle af de hyppigst brugte med tilføjte Forklaring, hvor der kan

være Mulighed for Misforstaaelse: abensere (sig) (forsvinde, absentere), akkurat, altereret, Bardun (Hovedstol uden Skyklapper), Bonitet (bruges om Jordkvalitet, men ogsaa f. Eks.: det Tøj er af en daarlig Bonitet), ekstimere (d. v. s. estimere, anse), fordægt (mistænkelig, hemmeligt), Geburtsdag, gedulgt el. gedølgt (skjult), gerere (sig) (opføre sig fint: han forstaaer at gerere sig), gesvindt, gevaldig (mest som Biord: han er gevaldig rig), haandtere el. handtere (at h. et Værktøj el. Redskab, betyder ogsaa mishandle: han blev slemt handteret), Kombos, 2. Stavelse med kort aa uden Stød (klodset Menneske, som Skældsord: dit store Kombos!) komplet, Kondition (Plads, Tjeneste for Tyende), Kulør („Farve“ bruges slet ikke, men nok „at farve“), Maner (Maade), Manerer (Væsen), manerlig (ordenlig, rimelig, du maa være lidt manerlig), umanerlig (Gradsbord: han er umanerlig rig), minisere (spare, holde Hus med), molevere (sig) (siges foragteligt om en, der gaar og driver om, „promenere“?) en Musikanter (Spillemand), obsternasig (trodsig, umedgørlig), olliant („allieret“?, siges foragteligt om to, der staaer i et meget fortroligt Forhold til hinanden: det er dog svært, saa de to er olliante), Plasér, Present, probere, Rason (langt o med Stød) (Fornuft: nu maa du tage mod Rason), regederlig (rigtig, i Orden), Remedie (Genstand, Tingest: det er en løjerlig Remedie), retirere (foruden Rm.s Betydning ogsaa at „klare sig“, navnlig i Beruselse: det var ikke værre, end at han kunde retirere sig selv), Salon, langt o med Stød, (Dansesal), skamfere (handle ilde med el. ødelægge Mennesker og Dyr), Spektakler (Utuskestreger), en Spekulanter (en Spøgefugl, Gavtyv),

spekulere, spendabel (rundhaandet), spolere (som „skamfere“, men kun om livløse Ting), traktere (foruden Rm.s Betydning tillige „at behandle en haardt“: han blev slemt trakteret).

G L O S E R*)

- Aaringer* (kun Flertal) — Aar. Høsten har været daarlig i de sidste Aaringer.
- af* (langt a, uden Stød) — svarer til „af“ som „nede“ til „ned“; „fra“ bruges paa samme Maade.
- akavet* — pludselig, forkert, løjerlig. Han kom saa akavet af Sted, han tager saa akavet paa det.
- al'stil'lens* — nu og da. Han kommer her alstillens.
- angbrystet* — trangbrystet, stakaandet.
- Ange* — Aande, at aande.
- anvortlig* — alvorlig.
- Arpe* — Skæl paa Hovedbunden.
- Bagred*, -et — Bagkrop af Faar el. Kreatur.
- ballre* — tumle sig i Halm, Sne osv., bruges mest om Børn, der ligger og tumler mellem Dynerne i Sengen.
- Bank* (over Bank) — gennemsnitlig. Ænderne vejede 6 Pd. o. B.
- bemøjet* — snavset.
- Ben* — Fod (d. O. bruges ikke). Han fryser paa Benene; barbenet.
- Beskēn* (langt e, m. St.) — Besked.
- Bi'er*, -et (een Stavelse) — Bjerg (kun i Stednavnet Menstrup Bi'er).
- binde* — strikke (om Hosestriking).
- Blødning* — en kortvarig Regn.
- Bod* — et i det fri paa Træstolper anbragt Stænge (s. d. O.) til utærsket Havre. „Havrebod“.
- Bomsko'le* — Jordstykke i Skoven m. Træplanter til Udplantning.
- Bonde* — Gaardmand (Fæster el. Ejer), kendes ikke i Rm.s mere omfattende Betydning, bruges altsaa f. Eks. som Modsætning til „Husmand“.

---

*) Hvor intet Kendeord er tilføjet, er Navneordet Fælleskøn.

Handwritten note: 2. 1. 1935 - 1935

bort — paa Besøg, til Selskab. Vi skal bort i Aften = Vi skal ud i Aften.

Braade (lukket d) — 1) Neg af plejltærsket Rug- el. Hvedestraa.
2) Hovedløse, opadtil tykkere og mejseldannede Søm, der slaas i Hestens Sko, naar Føret er glat.

Brage (langt a, u. St.) — et ca. 1½ m langt Redskab med 3 paa Kant staaende skarpe Brædder i Underdelen og 2 i Overdelen, der ved et Haandtag kan løftes og sænkes, saa de 2 Brædder trykkes ned i Mellemrummene mellem de 3 som Bladene paa en Lommekniv; bruges ved Hørbrydning.

Bringkobbøl, et Par — to Jernkæder, der forbinder Vognstangens forreste Ende med en Ring foran i Seletøjet.

bryde (Hør) — 1) arbejde med Bragen (s. d. O.). En Dusk af de over Ilden (i en Grav op til Grøftvolden) tørrede Hørstængler holdes mellem Bragens to Dele, og ved kraftige Nedslag knækkes Stænglerne, og Skallerne løsnes.

2) bryde Møg paa — læsse Gødning paa Vognen.

Bulk (eller Miste) — fremkommer, hvor Harven ved Uagtsomhed ikke naar ind til det harvede fra forrige Omgang, saa at en Strimmel Jord forbliver uharvet.

bælle (sig) — drikke uden Maadehold for at slukke Tørsten.

bøde — lappe Tøj. „Bødeklud“. „Bødekone“ (som mod Vederlag lapper Tøj for en eller flere Tjenestekarle).

bøvet — tyk (foragteligt, kun om Kvinder).

dom — dem.

dølhær'det (el. *dølhærg'et*) — haard (i Sind), upaavirkelig (han er saa dølhær'et, at han hverken er til at hugge eller stikke i).

dølle — med Øjnene at tæmme et galt Dyr, navnlig en Hund. (hypnotisere).

døre (langt, u. St.) — deres.

døv — den, der helt mangler Høresansen; Ordet kan ikke bruges om den, der hører daarligt, han er *tunghørig* (s. d. O.)

ekse — behandle en kraftigt og haardt (kommandere ham, herse med ham, „ordne ham“). Eks. Jeg skal ekse dig.

ekstimere — estimere, det mest brugte Ord for „agte“, „regne“ en for noget

Emter (kun Flert.) — de grove Avner, der falder fra ved Tærskningen, almindelige Avner fremkommer, naar Kornet kastes (s. d. O.)

ud Braade se
Høret

Bødekone - Bø
Bøve

eni'on (end en) — en til. Jeg kan spise eni'on Pære, eni'æt Æble.
ennes (u. St.) — ellers. Han plejer ennes ikke at drikke for meget.
fare — føde (om Soen). Den skal fare, den er i Far.

Fejl — pænt Udtryk for „Løgn“. („Løgn“ betragtes som et
 Bandeord).

finde — føle. Den er saa blød at finde paa; „at finde Høns“ —
 føle efter, om Hønen har Æg i Æggelederen.

fisle (for en) — indsmigre sig, „fedte“.

fjottet — fedtet.

Flaat (flu'æt) — Blodmidde (kaldes ogsaa, men sjældnere *Flat*).

flenskal'let (udtalt flæn- eller mindre hyppigt flæjn-) — haarløs
 paa Issen.

Flæg — flade Siv.

forsandt — sindig, paalidelig. Han er (eller taler) saa forsandt.

fortaw't (= tabt) — forknyt, bedrøvet.

fose (fodse) — sparke (s. d. O.), bruges kun om Mennesker.

fremshaw't (= sagt) — aabnemundet, frimodig i Tale.

fuldet — Bøjningsform af „falde“ (falde—faldt—fuldet).

fus (med o) — ¹) kort for Hovedet. Han er saa fus.

²) Udraab til et Dyr for at faa det til at løfte Foden, f. Eks.
 til Koen, naar den træder paa Tøjret.

gedulgt (el. *gedølg*) — skjult, hemmeligt (paa mistænkelig
 Maade). Han var saa gedulgt, det skete saa g.

Gejst — Spøgelse.

Gib'bernak'ker — en Snaps.

Gildes, et — Gilde, best. Form Gildset.

gile — rokke (Agestolen, Plankeværket, Knivsbladet giler).

Gimmerlam, et — Hunlam.

gimpe — gyng, „en Gimpe“.

God Morgen — siges med Betoning paa første Ord, naar
 man i Morgentimerne tager Afsked efter et Selskab.

Govl (el. Gaal) — Gavl.

govle — falde hovedkuld; „govle over Ende“.

Gnidder — Æg eller Yngel af Lus.

Grebning — Gulvet i Kostalden el. Hestestalden, der hvor Gød-
 ningen falder.

Græsskurk — Horkarl.

Grønjord — Græsjord, der staar med Græs paa 2. el. 3. Aar.

gøre — det pæne Udtryk for „at have Afføring“.

- Haande*, et — Redskab til Brug i Haanden (Eks.: Hammer, Rive, Ildtang osv.)
- Haardknude* — dobbelt Knude, vanskelig at løse.
- Haarsti* — Skilning i Haaret.
- Hanebjælke* — den Bjælke, der i omtr. Mandshøjde fra Ryngningen forbinder to Sparer (s. d. O.)
- harke* — at rømme sig kraftigt for at faa Slim op af Halsen.
- Haw'r* (kun Flertal) — lange Vognfjæle af Brædder eller Lægter med Mellemrum, bruges paa Høstvogne; best. Form Haw'øne, „et Par Haw'r“.
- Hegle* — et fladt Træstykke med Jernspidser til Udredning af Hørtotterne efter Behandlingen ved Skætten (s. d. O.)
- heller* — eller. Han kan hverken staa heller gaa.
- helme* — opgive, holde op. Han helmer ikke, før han faar det.
- herse* — pine, overanstrenge. Han herser med Hestene.
- hidsig* — begærlig, ivrig. Han var saa hidsig paa at komme af Sted.
- higen* — begærlig. Drengen er saa higen efter de Æbler.
- Himstregims* (Tryk paa sidste Stavelse) — spøgende Udtryk for en løjerlig eller ubestemmelig Tingest. Talemaade: en Himstregims til en Vejrømle.
- hisse* — hejse.
- Hiventorn* — vild Rosenbusk.
- Ho'g* (langt, m. St.) — Hug i Betydning af Prygl (ellers udtales Ordet som i Rm.)
- holde af* — som Rm. og desuden *kærtegne*, „karessere“; bruges om en Mand, der seksuelt optaget kærtegner en Kvinde. Han sad og holdt af hende.
- holde fra* sig eller *af* sig — at dreje henholdsvis til højre eller venstre med Hestespand for Plov, Harve og Trømle.
- Hornbækker* — Kørepisk med „Fiskeben“ i Skaftet og Snærten fastbundet til dette i en Knude.
- Hosføl*, et — Hunføl.
- Hovedstol* — det Stykke Seletøj, som Hesten har paa Hovedet, og hvori Bidslet er fastgjort.
- hoven* — ophovnet.
- hovte* — aftage, høre op (kun om Vejret). Nu hovter det = nu er Regnen snart forbi.
- hue* — tækkes. Det huer mig ikke rigtig.
- humme* (sig) — flytte (sig).

> mit eller en Pisk. forbrædet med i Hestene

- Hundeunge* — Hundehvalp (Ordet „Hvalp“ bruges ikke).
huse (hugse) — huske.
Hybenkradser — Snaps (Hippokrates?)
hæge (sig) — pynte eller ordne sig lidt. Du kommer til at hæge dig lidt, til de fremmede kommer; „at holde Hæg“ over noget = passe godt paa det.
Hætgolænder (o: Helgolænder) — Kvindehat til Brug i Mark og Have, syet af Sirts, der spændes over bøjede Vidjer eller „Fiskeben“.
igen' — imod. Han stod og tog igen ham, da han sprang ned.
Iling — Byge.
iste'let (langt e) — opstadset, smagløst og overdrevent fint klædt.
Jev'er, et — Yver.
jordslaaet — plettet, saaledes som Linned og Dækketøj kan blive ved at ligge til Tørring paa Græsjord.
jordspring'e — at springe paa en Hest uden Hjælp og uden Stigbøjle.
Jynde, et — Hynde (paa en Bænk eller Stol).
Jævl, et — Sludder. Det er noget værre Jævl, du kommer med.
jævne — ved Siden af. Du kan sætte dig jævne mig.
kaalhøj (kort aa) — stor paa det, kæphøj.
Kajmand — den midterste af de ni Kegler i Opstilling, Kongen.
Kalveost — sammenpresset, hakket Spædekalkvekød.
Kammers, et — Kammer.
kanø'le — nøfle.
ka'ste (langt a u. St.) — med en Træskuffe at kaste Kornet fra den ene Ende af Loen til den anden, saa at Avnerne (paa Grund af deres forholdsvise Lethed) falder fra paa Halvvejen; „kaste“ i alm. Betydning har Rm.s Udtale.
Kastrolle — Kasserolle.
Katteunge — Kattekillling (Ordet „Killing“ bruges ikke).
kavte — baske med Armene.
kejse — tildele. Han fik tilkejset, hvad han havde til Gode og lidt til.
Kende, et — Billede, der af et Barn bruges som Bogmærke.
Klanke — Løkke (paa et Baand, et Reb, et Tøjr).
Klaptræer (kun Flertal) — to flade Træstykker, sammenbundet med Reb, Koens Hovedtøj, naar den staar i Tøjr.
Klever — Kløver.

„kolonudgikse Smalleglæder“ - also Kvalitet
 paa Kvalitet og al. Omføjning og Større

Klumper — Boller i Suppe eller i Mælk, „Klumpemælk“.

Klykke — Krykke.

kløjs — kvæles ved Synkning. Han var lige ved at kløjs i det.

Knapost — lille, flad halvkugleformet, krydret Ost.

knevle (Hør) — Hørrens runde Kapsler rives af Stænglerne ved, at disse trækkes gennem en stor Trækam, der er fastgjort i Væggen.

knuske — at knuse haarde Ting, f. Eks. Kandis, mellem Tænderne (Sammendragning af knuse og gnaske).

Kombos, en el. et (Tryk paa 2. Stavelse) — Klods (Skældsord).

Kondition — Plads, Tjeneste for Tyende.

Korn — Byg.

krane — knejse (stolt og indbildsk).

Kuld — 1) Kulde. Sikken en Kuld det er!

2) Forkølelse. Jeg har faaet Kuld = jeg er blevet forkølet.

Kule — foragteligt Udtryk om en gammel Hest.

Kywse — Bynavnet *Kyse* (gammel Stavemaade *Kiuse*).

Kævle, et — Stykke af tyk Træstamme uden Grene.

Langhalm — lavet af Braader (s. d. O.), til Straatag.

lave — reparere. Den er gaaet i Stykker, nu skal jeg lave den.

liggegal — rugelysten. Hønen er liggegal.

leæt (langt e, u. St.) — ligget.

Long el. Lung (udt. med aa) — Mose med Lyng. Stednavne „Longen“, „Longemosen“.

Lot, et — cylinderformet Træstykke til at slaa Kegler med.

lyske — befri sig fra Utøj ved at pille det væk med Fingrene.

Læde — Laage.

læmme — at føde (om Faaret).

Lægn, et — Øgenavn.

Lødeko — en Ko, der er med Kalv.

løse Bukser — at have Afføring (bruges kun om Mænd og som pænt Udtryk).

mange — megen. Kornet har taget Skade af den mange Regn.

Ma'ren — et Fabeldyr (nærmest en Maar), som kravler over Brystet paa den sovende og faar ham til at vaagne i Uhyggestemning, „Mareridt“. „Maren“ rider Hesten om Natten og bringer dens Mankehaar i Urede.

Mejerede, et — en Le med Skaft, paa hvilket der sidder lange Trækroge, der lægger Kornet i „Skaar“ (s. d. O.)

mejner (u. St.) — Solen mejner, det mejner = Solen smelter det øverste tynde Jordlag, medens Jorden neden under og i Skyggen forbliver haard af Frostene. Eks.: Saa længe Mejnningen varer, er Vejret godt nok; ellers er det koldt.

minisere — spare paa, holde Hus med, slaa af paa Fordringerne. ^{forand-}
Du kommer til at minisere bedre med det, hvis det skal slaa til. ^{dit}

Miste — Bulk (se d. O.)

mullen — muggen. Brødet er mullent.

Myggegilder — en skarp Lommekniv (spøgende Udtryk, bruges ogsaa ironisk om en Kniv, der er meget sløv i Æggen).

møler (langt ø) — bruges om den Smertefornemmelse, der kommer i Fingrene ved pludselig Overgang fra Kulde til Varme. Mine Fingre møler.

naag (langt aa, lukket g) — nok, tilstrækkeligt. Nu har jeg faaet naag. I anden Betydning har „nok“ Rm.s Udtale: Det ved jeg nok.

nege op — rive Skaarene sammen i Neg.

nejte (u. St.) — nægte.

nippert — net, fiks (kun om Menneskers Gang og kun som Biorde). Hun gaar saa nippert (el. neppert).

nive — knibe (een i Armen eller Kinden).

nybæret — siges baade om Koen og om dens Mælk, naar den nylig har kælvet.

Næne, et — Anlæg, Begavelse. Han har et godt Næne. ^{Næne}

nær (langt æ) — naar (som spørgende Biorde). Hvornær kommer han.

Nøk, et — et fortsat lille Arbejde. Vi tager et lille Nøk endnu.

olliant — fortrolig, „gode Venner“. Siges foragteligt om to, der holder sig meget sammen og ikke giver sig af med andre.

opdaget — kvik, begavet. Han er en opdaget Knægt.

Ore, et (bruges kun med efterhængt Kendeord) — smaa Rester af Straa el. Hakkelse som Koen el. Hesten har levnet i Krybben, og som den ikke vil æde, fordi der ikke er mere Kerne i det, og det tillige er gjort vaadt af Spyt og Savl.

oret (el. ovret) — siges om Brødet el. Melet, naar det har staaet for længe og har faaet en muggen el. syrlig Smag.

Os (m. St.) — den Saft, der findes mellem Barken og Veddet om Foraaret, naar Væksten begynder.

perke — overanstrengte. Han perker Hesten. Hans Jord er ud-

perket (naar der høstes Gang paa Gang, uden at Gødning tilføres).

pille — 1) plukke (d. O. kendes ikke), pille Blomster, Jordbær osv., pille Æbler ned, „pille Gæs“ (plukke Fjerene af).

2) Pille — en lille Smule. Giv Hønsene en Pille Korn.

prege — siges om Børn, der med Fingerspidsen stryger Smørret eller Fedtet af Brødet. Du maa ikke sidde og prege i Smørret.

Pundetærsker — en Mand, der tærsker med Plejl paa Akkord (han lønnes med en forholdsvis Del af det tærskede Korn).

Raamælk — Mælk af en Ko, der nylig har kælvet.

Rakter (kun Flert.) — de Træstænger, der danner Stænget (s. d. O.), kan ogsaa bruges om lign. Stænger til andet Brug.

Rasø'n (langt o m. St.) — Fornuft. Nu maa du tage mod Rason. Det er der ingen Rason i.

regederlig (Tryk paa næstsidste Stavelse) — rigtig, i Orden. Det er gaaet regederlig til. Han fik sig en regederlig Dragt Prygl.

retirere (sig) — klare sig, mest om fulde Folk. Han kunde daarlig nok retirere sig selv.

Rimpe — ophovnet Stribe paa Hestens eller Koens Hud efter Slag med en Pisk.

Ringorm — kredsformet Hududslet („læse for Ringorm“).

rinke op — sammenringe et Reb el. et Tøjr.

Roe — Skorpe paa et Saar.

Rumpe — 1) Hale (kan ikke betyde Bagdel).

2) de lange Rækker af Korn, der fremkommer ved Sammenrivningen efter at Negene er kørt i Hus.

rumpegal — siges om en Hest, der har den Vane at ville fange Tømmen med Halen.

Run'dtenom (en el. et) — en hel Skive Brød.

ruske (Hør) — rykke, Hørren „ruskes“ op med Rod, maa ikke hugges med Le, hvorved en Del af Stænglen vilde gaa til Spilde.

rælig (langt, u. St.) — ræddelig, rædsom.

Rød'ost — Myseost.

røjle (*røgle*) — at stille op, mest om Tørv, der stilles (røjles) op i Stabler paa Mosen, „Tørvrøjler“. Man kan ogsaa sige: Han røjlede sig op (foragteligt).

Røren — Lysken.

- Seje* — Sene. Der er Sejer i Kødet.
- senne* (med en) — give ham Medhold, snakke ham efter Munden.
- Si'dde* (udt. som Rim paa Vidde) — et lavt, fugtigt Stykke af den dyrkede Jord.
- Sidestykke*, et — en (ef) halv Rundtenom (s. d. O.)
- Sikar*, et — Mælkebøtte, det flade Træk, hvori Mælken sies op.
- sinde* (sig) — besinde (sig).
- Skaar* (kort aa, u. St.) — 1) Kornet, som det lægges ved Mejnngen.
2) det Stykke af Ageren, som afmejes ved et enkelt Hug.
Han tager en bred Skaar.
- skejte* — gaa klodset, dinglende. — *gaa ud med (Skaar) = skjte*
- Skilderi*, et — Fællesbetegnelse for alle Væg billeder.
- Skower* (u. St., kun Flert.) — det svedne Lag af Mælkemad ell. Sova, der kan sætte sig indvendig paa Gryden.
- Skættetræ*, et — et Stykke Træ, dannet som en stor Kniv, bruges til at slaa Skallerne fra Hørtrævlerne efter Brydningen (at *skætte*). Det opretstaaende Bræt, som Hørtotten da holdes ind over, kaldes *Skætten*.
- Slod'* (m. aabent d) — det løse Korn paa Marken efter at Negene er kørt i Hus (s. „Rumpe“).
- Slump* — Sæk med Korn, helt eller til Dels fyldt.
- slune* — kvæles. Barnet var ved at slune i Dynerne. Ordet kan ikke bruges indvirkende.
- sluske* (af) — luske slukøret bort.
- slæ't* (langt æ, m. St.) — slet, i Forbindelsen *slet ikke*.
- Smaared'sel* — pligtig Naturalydelse til Præst eller Degn. *af (Smaared'sel) = smaaet*
- smaatæ'rende* — er den, der spiser lidet. *smatæ'rende = smaaet*
- sned* — bruges kun i „paa Sned“ = paa skraa.
- sneje* — snige.
- Sopken* (langt aa, m. St.) — Snaps.
- Spare* (Flert. Sparer) — de i de øverste Ender sammenstødende Skraabjælker, der bærer Tagets Lægter. *spare = smaaet*
- sparke* — sparke fremad, kan altsaa ikke bruges om en Hest ell. Ko, der slaa ud med et af Bagbenene. Det hedder: Han blev *slaaet* af en Hest.
- spege* — at bringe i Urede (om Garn).
- sprank* — sprang.
- sprække* — møle (s. d. O.)
- stele* (langt e) — famle. Sikken du staar og steler med det.

strabesere — anstrenge (sig el. andre). Det var meget strabeserende.

Stribbe — Vandøse af Træ.

strille — kaste. Han stritter med Sten.

Stænge, et — et Slags Loft over Stalden, af uhøvlede Træstænger, der lægges med ca. $\frac{1}{2}$ m Mellemrum. Tværs over Stængerne lægges et Lag Halm af Braader (s. d. O.) førend Stænget fyldes med Hø eller Korn.

Sul — Flæsk.

Svinge — Gyng, en Svinge, at svinge.

Svoger — Svigersøn. Sammensætning med „Sviger-“ bruges ikke. Det hedder min Brorkone, min Konebror, Konefar, Sønnekone. For Hustruens Svigerforældre har man intet Ord.

Støttekæp — Spadserestok.

Syltemælk — Tykmælk, som Vallen er siet fra.

sysle — at bringe alt i Udhusene i Orden for Natten, fodre og vande Kreaturerne osv.

tage af — fotografere. Vi var hos Fotografen og blive taget af. *tidig* — oplagt til at spise, lidt mindre end „sulten“. Kom kun med Maden, nu er jeg godt tidig.

Tjeneste — Militærtjeneste, Værnepligt. Han skal i Tjenesten til Foraaret.

To, et — Uld, Haar, bruges kun i Talemaaden: De sloges saa Toet røg af dem.

Trave — 20 Neg.

Travehob — de lange Hobe, hvori Negene opstilles paa Marken.

tresak'ke — herse med, overanstrenge, mishandle. Han tresakker de stakkels Heste.

trøde — træde.

tunghørig — döv (s. d. O.)

Tusk — komme i Lag med, kommer i Affære med Folk, som man helst skulde undgaa. Du skulde da nødig komme i Tusk med det Rak.

Tveje — Krogen, der dannes ved to sammenstødende Grene.

Tvivil — Formodning. Der er stærkt Tvivil om, at han har gjort det, d. v. s. man tror, at han har gjort det.

Tænd — Tand.

Tøjer (kun Flert.) — de løse pøseformede Uldtotter, der fremkommer ved Kartningen.

Ogsaa mit Stov
Maan den holder af efter
Slagning

28 L. P. Poulsen: Sydvestsjællandsk Dialekt.

Tøjrslag — det Græsstykke, som Kreaturerne kan naa over, naar de staar i Tøjr.

u-dru (el. udrøj) — noget, der ingen Forslag er i. Kagen er meget udru (udrøj). „drøj“ kan bruges uden Forstavelsen u, „dru“ derimod ikke.

uestøs — tankeløs, vild, uforsigtig.

usaattes — uenig. De er nok blevet usaattes.

ulidig — onskabsfuld, uartig i Ord el. Handling.

utonig (Tryk paa 2. Stavelse) — uartig i Ord.

valke — 1) vaske nystrikket Uldtøj for at blødgøre det, Valkebræt = Vaskebræt.

2) gnide eller rulle et Barns Hænder mellem sine for at varme dem.

vind = skæv, vindrygget, vindnæset osv.

visnæset — næsvis.

vos — os

vovere, vovest — daarligere—daarligst (1. Grad mangler).

vrosse — fraadse, rutte med noget. Sikke du vrosser med det.

Væg — Kile af Jern til Brug ved Kløvning af stort Brænde.

være for sig selv — have Afføring.

ølle op — oprulle et Nøgle Garn eller et Stykke strikket Uldtøj.

ørkørt — fortumlet ved Støj eller megen Forstyrrelse.